

Danske Planchefers Forårsmøde d. 11. maj 2012

Udvikling eller afvikling – er det to sider af samme sag?

... var dette forårs tema. Cirka 20 planchefer deltog, stemningen var god og der var ingen tilbageholdenhed i forhold til spørge- og diskussionslysten. Tak for det, til alle jer som deltog.

Vi begyndte dagen med at blive budt velkommen af foreningens formand Karina Kisum Jensen. Hele Danmark, men også Europa står midt i en krisetid, og uanset hvilken størrelse kommune eller by man arbejder med, hvordan planlægger man inden for de rammer?

Korsør, hvor er byen på vej hen?

Vi begyndte med at Tine Christiansen, planchefen i Slagelse Kommune inviterede os til at se nærmere på Korsør by, som case. Slagelse Kommune har 67.000 indbyggere og er ikke en udkantskommune. Slagelse har vækst, det har Korsør ikke. Korsør har i dag 14.650 indbyggere. I 1997 blev færgehavnen nedlagt, og som en del af en aftale med regeringen fik Korsør finansiering til byudvikling bl.a. anlæggelse af en bypark. I nullerne blev der bygget meget, troen på, at nu skulle Korsør vokse, var stor. Målet var at tiltrække det grå guld, boliger tæt ved vandet, Nyhavn bare billigere. Men en del af nybyggeriet står tomt i dag.

I Planstrategi 2011 arbejdede kommunen med at finde den lokale identitet for Korsør. Man tog udgangspunkt i styrkerne og potentialerne. Noget af det man fandt frem til var, at Korsør er historisk præget af at være gået igennem mange omstillingsprocesser. Der er en mangfoldighed af befolkningsgrupper, der er grimt og pænt, der er nyt og gammelt, det hele blev kogt ned til at Korsør har "robust charme".

Men hvad kommer til at virke? Det ved vi ikke endnu. Drøftelsen af Korsørs historie handlede om, at vejen til fornuftig planlægning nok ligger i at turde prioritere. F.eks. at kommunen inddrager handlen i planlægningen af handelsstrukturen, således at det som findes i forvejen understøttes for ikke at blive undergravet af nye områder, som også risikerer med at stå tilbage med nye tomme butiksområder.

Drøftelsen handlede også om, hvordan man finder sin bys identitet. Mange af de mål kommunerne sætter sig i f.eks. *planstrategierne*, er ens – man vil ikke kunne se hvilken kommune, som har skrevet oplægget. Vi har nok en tendens til ikke at være helt realistiske og ærlige når vi laver disse planer. Man burde lave en mere morfologisk analyse af byer, for at konstatere, hvad er specielt her. Det er en udfordring, specielt en politisk udfordring, at vi ikke tager fat om nældens rod, det er ikke tilladt at sige de ærlige ting, at tale om, hvad der ikke fungerer.

Det der ikke fungerer kom vi tilbage til senere på dagen, hvor Paya Hauch Fenger projektleder fra Odsherred Kommune, fortalte om hvad et dårligt image kan gøre ved en by, og hvordan man kan hjælpe den på fode igen.

Henrik Dahl – megetrends i byudviklingen – også i internationalt perspektiv

Henrik Dahl pegede på de faktorer, som han og andre ifølge deres forskningsresultater var kommet frem til, kan være medvirkende til at byer klarer sig godt, også i lavkonjunkturen. Henrik Dahl tog udgangspunkt i de mellemstore byer, dem med mellem 25.000 – 75.000 indbygger, hvad skal der til for at de skaber vækst i deres by og i regionen omkring dem. Hvad skal der til for at de kan tiltrække og holde på befolkningen?

Den første faktor han nævnte er et konkurrencedygtigt erhvervsliv. Byer, der formår, at agere erhvervsimødekommende. Der er ikke tale om at tiltrække nye erhvervsvirksomheder, men det handler om virksomheder, som kan være gamle på markedet og som er gode til at udvikle sig i nye tider. Karlstadt i Sverige var et eksempel på en sådan by.

En anden faktor er, at det skal være muligt at uddanne sig i byen.

En tredje faktor er, at der skal være en fælles opfattelse i byen af byens langsigtede interesser. Der skal være et netværk af organisationer, byråd, erhvervsdrivende som i formelle samarbejdsorganer driver byen frem i samme retning. Det bidrager også hvis der er en vis idealisme at finde hos nøglepersoner og i nøgleorganisationer for at drive visionen om byen frem. Det er direkte problematisk, hvis ikke der er et langt sigte med dette arbejde og det er også problematisk, at arbejde med at der skal smøres ”noget” ud til alle byer, områder i kommunen. Henrik Dahl betegnede som direkte ødelæggende. To eksempler på byer som havde formået denne retningsgivning er Køge og Herning.

Én ting blev understreget, det er **ikke** et kulturhus, som kan holde liv i en by og få beboerne til at blive boende. Det virker ikke. Når nogen peger på Bilbao og siger at det jo virker, så er det en forkert betragtning. Erhvervslivet i Bilbao var til stede og velfungerende, før museet kom. Et kulturhus kan etableres for at fejre, at det arbejde man har lavet for at få byen på fode har virket.

Forskerne har også set på hvad der giver borgere livskvalitet.

- Behagelig skala – man kan gå alle vegne hen – femminuttersbyen! Altså den mellemstore by.
- Velfungerende civilsamfund – stor social kapital.
- Passende udbud af varer og velfærd.

Men der er også en række små byer, som fungerer godt. Men de er ofte opland til en større by. Henrik Dahl benævnte den store by ”den hensynsfulde storebror”. Der skal være en accepteret arbejdsdeling mellem byerne, de kan ikke alle det hele. Der er ikke kritisk masse (borgere) nok.

Henrik Dahl sætter stort spørgsmålstejn ved om det er muligt at planlægge, og slet ikke ud af kriser. En række decentrale aktører forfølger deres mål og så udvikler tingene sig bare. Det er ikke planlagt.

Men det betyder ikke at man som by ikke skal arbejde med at navigere i forskellige konjunkturer, satse og planlægge, men det kræver at man ligger i en strøm og at man er i stand til at fange mere af det som flyder forbi, at man tager de muligheder som findes. Horsens er en by som i høj grad har været i stand til det.

Det var Henrik Dahls tese, at det er umuligt at lave en udviklingsplan for en by, som er fortabt. Et eksempel er Gedser – det er meget svært og det er ikke realistisk. I den forbindelse henviste Henrik Dahl til Emanuel Castells, som netop understreger, at man skal ligge i ”strømmen” for at gøre det muligt, at få en udvikling i

gang. Et eksempel er den Østjyske millionby. "Strømmen" skal forstås som et sted hvor varer, penge og mennesker skal strømme igennem. Vi kender alle eksemplerne på når strømmen er gået en anden vej, og vi har alle set hvor tydeligt bysamfundene lider under det. De byer, som har forsøgt at sætte sig op imod strømmen er det også gået skidt. Det er en umulig opgave.

Det betyder, at de byer, der ligger i strømmen skal gøre sig deres opgave klar, nemlig at gøre det de kan for at forbedre deres evne til at indfange, det som strømmen fører med sig.

Eksempler på byer, som ligger i strømmen, men som ikke har formået at hoppe på i tilstrækkeligt omfang er Odense. Sønderborg er en by som blev koblet på strømmen med motorvejen, uanset at mange arbejdspladser blev nedlagt, og byen udvikler sig fortsat, fordi byen har formået at gribe en chance og gøre noget særligt.

Der er altså noget forskning som tyder på, at strukturelle ændringer kan gøre, at byer kommer i en situation i tiden, hvor de skal flyde med og gerne også agere og planlægge aktivt. Det er ikke en fordel at stritte imod, erfaringen siger at det ikke hjælper.

Når man ser på de helt store byer, som København er det på den anden side et tilbagevendende tema, at de kan have et urealistisk selvbillede, som kan føre til urealistiske forestillinger om byens muligheder. F.eks. tror København at de kan konkurrere med byer som Berlin eller Hamborg, men det er ikke muligt. København er på Antwerpen niveau. Det er ikke muligt for byerne at sætte sig op imod denne kraft af udvikling og elementer, som driver den.

Århus er et eksempel på en ekstraordinært vellykket byudvikling og city branding. Det viser, at planlægning godt kan lade sig gøre. Det er arbejdet på det, havnen har skabt byen. Hvis byen for held med planer og etablering af Kattégatbroen, så går det virkelig fremad for Århus. Der vil dermed findes en akse som hedder Århus, København, Malmø. Henrik Dahl gætter på at i 2040, findes Kattégatbroen.

En af de største udfordringer Danmark står overfor nu i forbindelse med planlægning, er urbaniseringen. Mange landområder, landsbyer nær de store byer, bebos i højere og højere grad af byboer. Byboernes natursyn er ved at blive knæsat som natursynet i hele landet. Det er en noget mere romantisk forestilling om landområderne – i Holland kaldes det forhestning. Dette syn vil få større indflydelse på fremtidens landbrug i Danmark.

Nyt fra Naturstyrelsen

Sanne Kjær, kontorchef fra Naturstyrelsen kom og gennemgik de kommende ændringer og det fokus som Naturstyrelsen har for tiden.

Sanne Kjær gjorde ganske kort rede for den omstrukturering der er i gang i Naturstyrelsen og Miljøministeriet i øjeblikket. Generelt kan man sige, at planopgaverne bliver flyttet ind til København.

Sanne Kjær opfordrede til at kommunerne orienterer sig i oversigten over statslige interesser på Naturstyrelsens hjemmeside, www.naturstyrelsen.dk

Naturstyrelsen arbejder med kravene til kommuneplan 2013. Der kommer nogle opstramninger, bl.a. vil udlægning af arealer til erhverv langs motorvejene blive strammet op. Kommuneplanerne skal afgrænse byzone og land tydeligere. Byerne skal vokse indefra og der kan fortages maksimale udlæg i op til 12 år. I den forbindelse nævnes vandplanerne, som forventes at beskrive deres forhold til kommuneplanerne. Der vil komme præciseringer af hvilke krav naturstyrelsen har til kommuneplanerne.

Sanne Kjær gav udtryk for at staten har en vis skuffelse over hvordan kommunerne har arbejdet med det åbne land. Nogle kommuner gør det fint, men staten havde håbet, at der var flere kommuner med.

Et stort tema er flere vindmøller, både på land og til vands. Bl.a. er vindmøller ved veje og jernbaner i høj kurs og skal prioriteres. Ministeriet er på vej med nye anbefalinger. På ministeriets hjemmeside bliver de områder som er udpeget til vindmølleplacering lagt ud. Hjemmesiden opdateres jævnligt.

Hustandsvindmøller bliver der også nogle klarer vejledninger til opsætning af. Der vil komme særregler i forbindelse med opsætning af vindmøller på statens arealer. Det forventes ikke at kommuner bliver inddraget væsentligt i det arbejde. Det er bl.a. de store testvindmøller, der skal stå på disse arealer.

Staten var ikke så opmærksom på udarbejdelsen af Natura 2000 planer i sidste omgang, men vil være det denne gang. Arbejdet er kommunernes forpligtigelse, men det er i statens interesse at udarbejde planerne. Derfor vil de være lidt mere på dupperne denne gang.

Endelig arbejder staten med klimalokalplaner og forenkling af planloven. Der åbnes op for bedre muligheder for byudvikling af områder, som skal ændres. Der kommer en vejledning og en liste. Der kommer redegørelseskrav, der skal være kortlagt. Eller kommunerne kan få foretaget kortlægning, eller man kan sætte en højere sårbarhedsgrad. Staten har forventninger om, at der bliver rettet op på forvirringen på området. Det er ret teknisk. Det er beklageligvis et hul i kommunalreformen, som staten har været lang tid om at gøre noget ved det. Vedr. solceller, kommer der noget på ministeriets hjemmeside. Problemstillingen kan sammenlignes med parabolerne, ministeriet lægger et notat ud, med eksempler på hvordan reglerne kan fortolkes – lægges på hjemmesiden indenfor et par uger.

Liv i landsbyen – for alle?

Paya Hauch Fenger, projektleder fra Odsherred kommune fortalte om hvordan en landsby i Odsherred Kommune, Hørve, blev vendt fra at være en landsby som ikke troede den havde ressourcer til en landsby, som vidste den havde ressourcer og kunne fortælle historien om det.

Landsbyen har ca. 2500 indbyggere. Den består dels af driftige forretningsfolk, som opkøber de boliger som bliver tomme og lader dem forfalde. Forretningsfolkene har store hunde og byens image var blevet, at der boede mennesker med muskelhunde i byen og de havde ingen ressourcer, der var kun uvenskab og ballade, stor fraflytning, butiksdød, narkomaner, narkosalg og ingen ressourcer at bygge på.

Men kommunalbestyrelsen besluttede alligevel at sende Paya Hauch Fenger afsted på en bunden opgave, at få skabt et demokrati i byen og få den til at fungere bedre.

Der var dog ikke meget tro på det, det var prøvet før og det var ikke lykket. Borgermøder var endt i slåskampe og uvenskab.

Payas tilgang var noget anderledes, end den gængse vi kender i kommunerne. Hun valgte, at fokusere udelukkende på ressourcer. Parolen var: "alt er muligt. Intet er umuligt...". Kommunen skulle inddrages så lidt som muligt. Kommunen, viste det sig, var en del af problemet, fordi fokuset på de tidligere tiltag havde været, at det var de kommunalt ansatte, som skulle have ejerskab til projektet. Nu blev tilgangen, at det kun var borgerne, der skulle have ejerskab.

Den nye rollefordeling blev, at ildsjælene, som findes hos borgere, kommunalt ansatte og hos politikerne skulle fordele sig med lidt andre roller. De skulle skabe sammen.

Payas metode var følgende:

- Antropologisk metode... hvem bor i byen? hvad er historien i dette område? Der var potentiale og ressourcer, men de dårlige historier havde vundet...
- Hjælpe borgerne med at afdække egne ressourcer.
- Hjælpe borgerne med at tænke strategisk overfor politikerne
- Facilitering, motivering, mobilisering

Dette var ikke en meget stor investering fra kommunens side. De brugte en medarbejder (Paya) og ca. 100.000 kr. på et år.

Ved at finde og hente ressourcerne i Hørve, blev der sat skub i en udvikling. Man lod borgerne tage ansvaret for at arbejde med. Politikere og embedsmænd blev holdt væk, borgerne skulle have plads og tid til at arbejde selv. Kommunens opgave bliver så at understøtte og facilitere borgernes oplæg.

Der var ikke noget galt i denne landsby, bortset fra at den var gået lidt i stå og de skulle bare hjælpes lidt på vej igen. Udfordringerne i dette er, at det måske ikke løfter skønheden i landsbyen, men til gengæld er der måske flere unge, som bliver boende i byen. Borgerne får også en ny måde at arbejde sammen med kommunen på. Det skaber forventninger fra borgernes side. Hvordan fortsætter det når projektet er slut? Det skal man tage stilling til. Hvis initiativet og planlægningen kommer fra borgerne selv, så vil sandsynligheden for at lysten til at drive det videre også være større.

Men det er meget få borgere, som er uddannede arkitekter eller planlæggere – og de har andre æstetiske ønsker/syn, og det bør vi ikke være herre over, lade de "grimme" ting stå og trives. Men tør planlæggerne det?

Det er også en udfordring at sikre sig en god forventningsafstemning om hvad det er borgerne får af kommunen. I dette tilfælde var der forståelse for at der var en medarbejder til rådighed, men stort set ingen penge.

Udvikling under nye vilkår

Desværre måtte Overborgmester Anker Boye melde afbud til vores seminar, men til gengæld fik vi glæde af selv samme oplæg fra chefarkitekt Jannik Nyrop, fra bystrategisk stab i Odense Kommune.

Jannik Nyrop indledte med at gøre rede for at byerne i Danmark har nogle potentielle muligheder for udvikling. De præsterer økonomisk meget forskelligt. De ligger ret spredt. Det afhænger af hvordan man tænker udviklingen af byen. Hvorfor kommer byen over eller under strengen for positiv udvikling af byen – det med om der er den rette infrastruktur er ikke den eneste faktor. Nogle forskere har valgt at kigge på 1000 faktorer, og i det perspektiv er det ikke kun infrastrukturen der er vigtig. Byens netværk er vigtigt – erhvervslivet, aktive borgere, foreninger, organisationer m.v. Som synes de kan høste synergi i at arbejde på tværs. Det samme gælder egentlig byerne i Danmark. De samarbejder ikke så meget, det skal vi gøre mere af og vi skal samarbejde ud over kommunegrænserne.

Hvis man ser på hvad der er af faktorer, som er til stede ved vækst i en by, så er det erhverv, talent, viden og rammer. Dette bør vi tænke ind i planlægningen. Vi skal arbejde bredt – vi skal forhandle, være i dialog, laver fremtidsværksteder med alle mulige parter.

Odense har haft en sådan motor, ligger godt infrastrukturelt, men kommunen har ikke rykket optimalt. F.eks. skal Fyn arbejde meget bedre sammen. Både erhvervsliv og i kommunerne embedsmænd og politikere. Det er en vanskelig opgave, specielt fordi politikerne skal være indstillet på ikke at lave valgkamp på at gå imod hinanden.

Derudover skal byerne vise sig der hvor investorerne er. Odense kommune er nu kommet i gang. Man er i gang med at gøre opmærksom på hvilken planlægning man har gennemført, promoverer sine udviklingstanker overfor investorerne. Jannik mente, at hvis man ikke gør dette, så har man ingen fremtid som by. Odense har også det imod sig, at imaget er dårligere end tallene viser. Også det peger på, at kommunen skal ud og formidle tallene og mulighederne i højere grad. Der skal netværkse i stor stil.

Det betyder, at planlæggerne skal være skarpe i planstrategierne - vi skal gøre mere modstand overfor politikerne- vi skal være modige i vores strategier, vi skal ikke kunne det hele, men skal koncentrere vores indsats bestemte steder.

Jannik Nyrops provokation var at sige, at vi er fagligt ukvalificerede til at være planlæggere! Hvor skal de mennesker vi planlægger for komme fra? Vi har ikke kritisk masse nok i vores byer. Selv i København har man nogle steder ikke kritisk masse til at holde pladserne med det liv vi ønsker. Vi må være mere realistiske i vores planlægning. Planchefen skal også tænke på penge, det handler ikke kun om planlægning. Der skal tænkes i rækkefølge tidsmæssigt, og bør eller kan der være en arbejdsdeling mellem nabokommunerne.

Måske skal vi arbejde endnu mere intensivt med midlertidighed, lave livsstilsanalyser, for at afdække hvem der ville bruge vores planlagte områder og for at vide mere om hvad det er borgerne ønsker sig. Og ikke mindst – vi skal få erhvervslivet med i planlægningen af erhvervsområderne i kommunen, det vil styrke områderne væsentligt. Vi skal som nævnt tidligere samarbejde med nabokommunerne i højere grad.

Jannik sluttede af med replikken – ”Husk – byer er for mennesker”.

Afslutning

Karina Kisum Jensen sluttede af med en tak til alle deltagerne og oplægsholderne og en påmindelse om at reservere tiden til årsmødet d. 22. og 23. november på Hindsgavl.